

Критика, відгуки

ПІСЛЯОБРАЗ ЛЮДЕЙ І ЧАСУ

М. М. Хмелюк

Хороб Степан. Збережені миті (Статті, портрети, інтерв'ю, огляди, рецензії) / С. І. Хороб. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2015. – 416 с.

Нова книжка журналістської публіцистики науковця-філолога та письменника Степана Хороба “Збережені миті” містить не абсолютно нові тексти, а те, що вже друкувалось у різних виданнях у різні часи. Це літературознавчі й мистецтвознавчі, а також ювілейні статті, інтерв'ю з відомими й видатними людьми: режисерами С. Данченком, Е. Митницьким, С. Сміяном, Д. Чайковським, артистами Б. Ступкою, О. Затварською, М. Стеф'юк, А. Солов'яненком, А. Мокренком, Х. Фіцалович, Н. Наум, Б. Руденко, О. Басистюк, В. Зінкевичем, В. Етушем, Н. Чепрагою та ін., письменниками Р. Федорівим, Я. Стельмахом, В. Биковим, С. Алексієвич, С. Пушиком, саме тими, хто створює “гуманітарну ауру нації” (вислів Ліни Костенко), рецензії на спектаклі, що йшли на сцені Івано-Франківського обласного музично-драматичного театру імені І. Франка, театральні огляди на вистави українських та зарубіжних колективів. Це, власне, публіцистичні відгуки на величезний культурно-мистецький масив, який повсякчасно й спонтанно вітався глядачами, слухачами, мав неабияку популярність, виробляючи естетичний досвід і смаки, спонукаючи виникненню нових духовних потреб наприкінці минулого й початку цього століття. Тема культури і театру – найбільш значуща, сказати б, домінантна для автора книжки впродовж кількох десятиліть.

Повний розрив з минулим неможливий, а навпаки – важливо пам'ятати, приймати і переймати його, давати йому належну оцінку. Читач такої самобутньої та різножанрової книжки має можливість споглядати, що передувало сучасному мистецько-інтелектуальному життю, що змінювалось від миті до миті, увиразнювало справжнє і підробне. Він може зосереджуватись на справді важливих та неповторних моментах зустрічей, промов, повідомлень або викреслювати окремі несуттєві сторінки миттєвостей. Таке право надає читачеві автор рецензованої книги в усіх чотирьох її розділах, зрештою, акцентує він на цьому і у вступі, і в своєму інтерв'ю, що є своєрідним післясловом.

З усього вибраного і запропонованого упорядником та автором не можна обминути увагою виступ С. Алексієвич (уродженки м. Івано-

Франківська) на церемонії нагородження її престижною Премією Союзу німецьких книгопродавців, який наближав час здобуття ще однієї відзнаки з літератури за 2015 рік, Нобелівської премії, а також демонструє, як прислуховуватись до голосу людини, бачити правду. Роздуми Світлани Алексієвич про інструмент спогадів, в які людина вкладає все (що читала чи чула, кого зустрічала в житті), версії, у яких народжується об'єкт часу і людей, суголосні з працею, виконаною Стапаном Хоробом.

Так само унікальними є записи автора книги думок і розмірковувань білоруського письменника В. Бикова про категорії добра і зла, любові й ненависті, насильства, тиранії й доброї волі, плюралізму й однастайності. Звісно, прагнення й очікування В. Бикова та побажання людстві “розбудити у собі сумління як первинний елемент моральності. Без корисливості, без егоїзму, без криводушності впустити до душі якусь бодай частинку доброти і терпеливості” (с. 71), ці побажання й сподівання не втратили своєї мудрої прозірливості і є важливими для сьогодення.

Автор зосереджує особливу увагу на творчих здобутках краян і прикарпатців. Гасла діяльних освічених шанованих людей краю, в яких йдеться про повагу до минулого – рису, яка вирізняє освіченість, інтелігентність від дикості, гасла, зокрема письменника Р. Федоріва: “Насамперед збереження пам’яті. Завжди і в усьому” (с. 155) чи художника М. Фіголя: “Якщо художник не знає історії, він нічого суттєвого в мистецтві не зможе зробити” (с. 97). Власне, ці гасла, – зізнається Степан Хороб у вступному слові, – стали основними і в його творчій праці. Автор не так тлумачить вироблені ідеї людей, як аналізує і ґрунтовно осмислює факти, об’єктивні прояви діяльності та здобутків й будує цілісну картину сутності людини-митця. Всі інтерв’ю побудовані так, що створюють враження недавньої розмови про найважливіші почуття й переживання, яку можна продовжити. Відтак вони зберігають свою актуальність і донині.

У книзі «Збережені миті» її автор, вдаючись до існуючих жанрових різновидів публіцистики, ненав’язливо створює живі й повнокровні образи талановитих людей, вияскравлює їх індивідуальну свідомість. Люди зображені у взаємодіях, у творчих самовиявах, а не у відношенні до колишньої ідеологічної системи. Автор не хоче, аби губилась жодна людина, жодна душа. З хвилюючих розмов, діалогічних пасажів постає самоцінність кожної людини – і того, в кого беруть інтерв’ю, і того, хто бере інтерв’ю – неповторність їх художніх візій. “Збережені миті” є не лише прожитим у кожний момент минулим – вони є водночас завжди майбутнім у процесі становлення нового. І в цьому цінність книжки Степана Хороба.

Літературознавець й театрознавець використовує ряд термінів на позначення тієї формації митців і письменників, які разом артикулювали художні традиції, культурний досвід і втілювали у мистецьких фор-

мах. Він управно переніс старі істини у нову добу, уможливаючи наступним дослідникам розширити значення понять, простежити діапазон можливостей митців, педагогів – людей творчих, що прокладали шлях між книгою і життям, книгою і світом, у якому жили, між книгою і затрашнім днем. Про це мовиться у розділах «Критерії і концепти», «Постаті: штрихи до творчого портрета» та «Діалоги: на перехресті думок».

Ще один розділ книжки “У світлі рампи: рецензії, огляди” фіксує багатючий репертуар вистав українських і зарубіжних театрів, представлений свого часу в Івано-Франківську, мотивує зацікавлення ними та їх вибір глядачами. І це не просто рецензії, написані у витриманих стильових канонах жанру, а що важливо – Степан Хороб зауважує обшири видовищ, у яких переплітаються драматична дія, поезія, музика, спів, танці, особливо, коли погляд звернений до вистав Львівського академічного театру імені М.Заньковецької та Чернівецького обласного музично-драматичного театру імені О. Кобилянської, а також вловлює діапазон чуттєвого сприймання спектаклів, зокрема, Івано-Франківського, Київського, Мінського (Білорусь) та Бельцького (Молдова) театрів.

Рецензії читати цікаво, особливо ті, в яких автору у сценічній діяльності акторів вдається вловити і передати зміни в характері героїв, (зокрема, в драмі американського письменника Т. Уільямса “Царство земне”), помітити інакшість героїв у кожних з наступних сцен чи епізодів (йдеться про Оксану з “Боярині” Лесі Українки). Треба сказати, що Степан Хороб вправно володіє типологічним аналізом, майстерно відзначаючи як розбіжності, наближення, так і незвичності літературних та сценічних творів. Таким чином проаналізовано романи Ч. Айтматова “Плаха”, Р. Іванчука “Шрами на скалі” й вистави івано-франківських митців, історичний роман у віршах Л. Костенко “Маруся Чурай” й вистава Львівського драматичного театру імені М. Заньковецької, повість Шолома Алейхема «Тев’є Тевель» у Київському театрі імені І.Франка. Власне, у продуктивному зближенні літератури й театру критик убачає кристалізацію специфіки кожного з мистецтв. Такий акцент не є випадковим, оскільки література була “осередком національного життя майже протягом ХІХ століття” (за спостереженнями Є. Маланюка), а почасти – й ХХ століття завдяки окремим творчим особистостям, а театр у ХХ столітті – переважно місцем організованих культпоходів, то прагнення театрального критика піднести театр до високої кафедри, з якої утверджуються життєві принципи та ідеали, бачиться цілком умотивованим і цілеспрямованим. Цінність і якість театральних вистав автор пов’язує з реаліями життя, необхідностями часоплину. Естетизм та інтелектуалістичне спрямування рецензій Степана Хороба безперечні.

У діалогах і монологах, грі акторів, особливо тих, які привносять у вистави щось осібне, те, що з власної душі, власного світовідчуття, рецензент шукає морально-естетичні орієнтири, філософські істини й робить висновки, самостійні поцінувальні судження (яскравим прикладом

цього, приміром, може слугувати рецензія на «Украдене щастя» І. Франка). Роздуми, оцінки, зауваження щодо театрального мистецтва, ключових місць драматичних творів зумовлені авторськими задумами й режисерськими інтерпретаціями, оригінальним акторським утіленням на сцені, хоча, вочевидь, не суцільно суб'єктивні, а цілком переконливі та коректні. Однак, на жаль, вони не мають достатньої послідовності, аби утворити завершену й не суперечливу картину авторитету театру.

Книжка Степана Хороба має пізнавальне значення, відтак однозначно вписує його автора до орбіти сучасного українського театального життя, його здобутків і тенденцій. Численна кількість персоналій митців, дефеніцій розширюють світосприйняття, однак прискіпливий читач так і не знайде в ній ні покажчика імен та понять, ні бібліографії, ні жодних авторських приміток, що, вважаю недоліком рецензованого видання. Більшість статей, портретів, на жаль, не датовані, хоча охоплюють тривалий період (починаючи з 60–70-их років ХХ століття і завершуючи початком ХХІ століття), що не дозволяє простежити хронологію змін літературно-мистецького життя, його часових орієнтирів й естетичних домінант. Зібрання праць, відірване від першоджерел, передає більше емоції пережитих миттєвостей, настрої окремих подій (визначальних і які не стали такими) і, попри все, таки реалізовує авторське наскрізне прагнення зберегти та розвинути зв'язки між минулим і теперішнім, відтворити ритми і темпи театального життя у нерозривності величезних історичних змін, показати, як зміст спектаклів, артистизм, найдрібніші деталі постановок проживаються лірично чи трагічно.

Степан Хороб як знавець літературних і театральних явищ звернув свою увагу на мистецький світ, на ті враження, які у нього цей світ створив, на мету й досягнення, які митці спроможні реалізувати в цьому світі. Ці прості, здорові спостереження, післяобраз мистецького життя, відгомін пережитих миттєвостей (радісних, осяйних, трагічних, буденних чи святкових, піднесених, творчих) дозволяють сьогодні тлумачити й вивчати цілі культурно-історичні та духовні явища, бути основою об'єктивної картини для наукового дискурсу.

м. Луцьк